

Col·locació de la placa commemorativa en homenatge als habitants de les barraques de Santa Engràcia i presentació del llibre “Les barraques de Santa Engràcia” de Kim Manresa

Dissabte 25 d'abril a les 12 hores, a la plaça d'Àngel Pestaña de Nou Barris, es fa un nou pas per recuperar la memòria dels barris de barraques de Barcelona, amb la col·locació d'una placa commemorativa en homenatge als antics veïns del nucli de barraques de Santa Engràcia. És la cinquena de les plaques commemoratives que recorden els anys del barraquisme a Barcelona. I es fa la presentació del llibre de Kim Manresa “Les barraques de Santa Engràcia”, amb les fotografies que va fer al llarg dels anys de la vida a les barraques i la lluita veïnal per al real·lotjament dels barraquistes.

La placa commemorativa està situada a la plaça d'Àngel Pestaña, prop del Casal del Barri de la Prosperitat. En la placa, una imatge de Kim Manresa recorda el paisatge urbà i humà d'aquest nucli i la lluita per aconseguir pisos.

Reivindicació al Pla la de Santa Engràcia, anys setanta. Kim Manresa

El text de la placa és aquest: **“Les barraques del pla de Santa Engràcia van sorgir als anys seixanta del segle XX després d’una estafa, quan un constructor va vendre els mateixos pisos inacabats a molts compradors. Els afectats van ocupar els edificis, i el solar es va omplir de barraques. La mobilització veïnal va aconseguir el trasllat dels barraquistes a pisos el 1983, i la lluita va seguir per convertir en zona verda i equipaments l’espai guanyat a les barraques. El 1986 es va inaugurar la plaça d’Àngel Pestaña. Barcelona ret homenatge a aquesta lluita ciutadana.”**

Les barraques del nucli de Santa Engràcia

A principis dels anys seixanta, la constructora Llobet va començar a edificar pisos al carrer Enric Casanovas del barri de la Prosperitat. El constructor, que per lucrar-se es dedicava a vendre un mateix habitatge a diverses famílies, va fugir quan es va descobrir l'estafa, i va deixar els pisos sense acabar i els veïns desamparats. L'agost de 1964, els afectats van ocupar els baixos a mig construir, que constaven d'unes parets sense portes ni finestres i sense serveis bàsics, com l'aigua i l'electricitat. Al cap d'uns anys, en el solar situat entre els carrers Enric Casanovas i Sant Francesc Xavier es van aixecar unes barraques que van ocupar famílies gitanes. El conjunt, sense les mínimes condicions d'habitabilitat i salubritat, comptava com a únics serveis amb una font pública i contenidors de brossa.

La vida dels barraquistes, ja molt dura en el dia a dia, encara es complicava més per l'assetjament de personatges com el tristament famós “El Grabao”, guàrdia urbà de l'època franquista conegut pels seus actes violents contra els assentaments de tot Barcelona. Amb la promesa que els donaria habitatges dignes, va carregar els mobles d'alguns habitants de Santa Engràcia i els va portar a la muntanya, va cremar els seus estris i va deixar a la intempèrie les famílies, que van haver de tornar al barri per refer les seves cases.

El 1974, el Patronat Municipal de l'Habitatge va fer un cens de les barraques de tota la ciutat, i va col·locar una placa numerada com a reconeixement implícit que els seus veïns eren “habitants” de la ciutat. Les barraques del pla de Santa Engràcia mai no van ser censades, i, per tant, no existien oficialment. Va ser l'Associació de Veïnes i Veïns de la Prosperitat, fundada el 1972, qui va començar a fer un registre.

L'abril del 1977, Pedro López, un veí que impartia cursos d'alfabetització als habitants de les barraques, va detectar un brot de sarna entre els més petits, situació que es va denunciar a l'Ajuntament. En una assemblea veïnal, es va prendre la decisió de reivindicar habitatges dignes per als barraquistes. Va ser el principi d'una llarga història de mobilitzacions, escrits, reunions i talls de trànsit. Es van segrestar tres vegades autobusos de la línia 12. En diverses ocasions, els veïns i veïnes van “baixar” a la plaça Sant Jaume per reclamar les vivendes.

El 1979, l'alcalde Josep Maria Socias Humbert agafa el compromís de construir els nous habitatges en un solar de Renfe entre el passeig de Valldaura i Rio de Janeiro, a l'actual barri de Porta, mitjançant un conveni amb el Ministerio de la

Vivienda. Però es descobreix que els terrenys encara estan ocupats per activitats de Renfe, i això endarrereix la construcció dels pisos. Les obres comencen a principis dels anys 80, interrompudes en més d'una ocasió per dificultats econòmiques de les constructores.

Assemblea veïnal al Pla de Santa Engràcia, 1977. Kim Manresa

Els veïns, entre ells els barraquistes, es reunien periòdicament per fer el seguiment de les obres. Els nous pisos en general van agradar i la seva estructura facilitava la relació entre el veïnat. Tots els afectats van poder accedir a un habitatge. Les obres van finalitzar l'abril del 1983, quan es van lliurar les primeres claus. L'alegria era evident. L'associació de veïns va organitzar una festa i per anunciar-la va fer adhesius amb el lema "Estem de festa, els barraquistes tenen pis i segueixen sent els nostres veïns".

Les barraques van ser enderrocades. El pla de Santa Engràcia va quedar buit, i el terreny es va aplanar. Després es va urbanitzar per convertir-lo en la plaça Àngel Pestaña, inaugurada el desembre del 1986. Més endavant s'hi ubicaria l'actual casal de barri de la Prosperitat, inaugurat el febrer del 1988. L'abril del 2015 s'ha col·locat una placa commemorativa a la plaça d'Àngel Pestaña, en homenatge als habitants de les barraques i a la lluita veïnal.

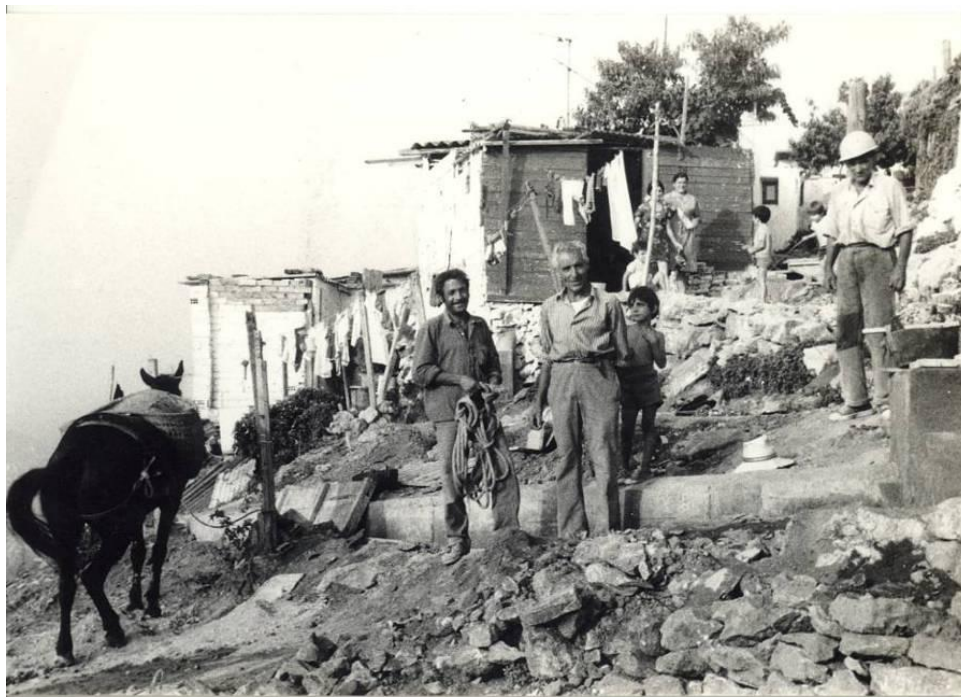
El fotògraf **Kim Manresa** va documentar les barraques de Santa Engràcia des de 1973 fins el 1983. Les fotos, ara incloses en el llibre "**Les barraques de Santa Engràcia**" reflecteixen la vida quotidiana dels barraquistes i les mobilitzacions veïnals per reclamar pisos, fins a l'enderroc de les barraques.

El barraquisme a Barcelona

A finals dels anys cinquanta del segle XX, **unes 100.000 persones, un 7 per cent de la població de Barcelona, vivien en barraques** a causa d'una falta d'habitatge crònica. Els últims grans nuclis de barraques de Barcelona es van

enderrocar poc abans dels Jocs Olímpics de 1992. La ciutat girava full a un episodi llarg i important de la seva història que havia durat més d'un segle.

Des de finals del segle XIX i al llarg del segle XX, el barraquisme va ser un fenomen important a Barcelona. Als anys vint hi havia 6.000 barraques, i un centenar de nuclis s'estenien per moltes zones de la ciutat: al litoral i a la muntanya de Montjuïc (amb barris com Tres Pins i Can Valero), als dos extrems de la trama de l'Eixample i en una corona de nuclis menors pels turons i al peu de Collserola.

Construcció de barraques al Carmel, cap a l'any 1955. Col. Custodia Moreno

El 1949, les autoritats franquistes organitzen el 'Servicio de Control y Represión del Barraquismo', que, entre altres mesures, aplica retornar els nouvinguts als llocs d'origen: la ciutat oficial reprimeix el barraquisme però alhora el tolera, sobretot quan el creixement econòmic es reprèn i es necessita mà d'obra per a la indústria, el comerç o el servei domèstic. A finals dels anys cinquanta s'arriba a la màxima expansió, amb **unes 20.000 barraques i unes 100.000 persones**.

A partir dels anys seixanta, l'acció comunitària dels assistents socials va anar acompanyada del sorgiment d'un teixit associatiu i reivindicatiu, la llavor de futurs moviments veïnals que van aconseguir algunes millores als barris i van reclamar pisos.

L'eradicació dels barris de barraques va durar dècades. Sovint s'eliminaven per fer-hi actuacions urbanístiques: les barraques de la Diagonal, l'any 1952, per a la celebració del Congrés Eucarístic Internacional; les de Maricel, a Montjuïc, el 1964, per fer-hi el parc d'atraccions; les de Can Tunis, per construir la Ronda Litoral. El Somorrostro es va anar enderrocant per fer lloc al Passeig Marítim. Malgrat la construcció de polígons d'habitatges als anys seixanta i setanta, els últims nuclis no van desaparèixer fins poc abans dels Jocs Olímpics del 1992.

La recuperació de la memòria

El rastre dels llocs on hi havia les barraques s'ha esborrat. Però la memòria no ha desaparegut en els milers de persones que van viure aquella realitat, en alguns casos durant molts anys. Ells i els seus familiars, habitants dels nous barris de la ciutat, són una part important de la ciutadania de Barcelona. Alguns han preferit oblidar uns anys difícils, però per molts aquella experiència forma part de la seva vida i també de la vida de la ciutat. **Creuen que s'ha esborrat massa el record d'una part de la història**, i que no s'ha d'oblidar el passat.

La comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona va proposar un seguit d'accions per fer visible una part llargament oblidada de la història de la ciutat. La primera va ser la recuperació oficial del nom Platja del Somorrostro, que es va inaugurar el març del 2011. La segona, un **conjunt d'elements commemoratius als indrets on hi havia els principals barris de barraques de la ciutat**. La petició ciutadana va rebre el suport de 81 entitats veïnals, socials i culturals, i de més de 800 persones d'àmbits professionals molt diversos. **L'Ajuntament de Barcelona va assumir el ferm compromís de fer-la realitat**, i es va iniciar la col·locació d'aquests elements commemoratius amb la placa commemorativa inaugurada el 25 de novembre de 2014 **a la platja del Somorrostro**. La segona placa es va col·locar el 22 de febrer de 2015 davant l'edifici Blau del Parc Fòrum, en el lloc on havia existit el barri de barraques del **Camp de la Bota**, amb una població que va superar els 4.000 habitants. La tercera, el 22 de març al carrer de Carmen Amaya davant el mur del cementiri, en homenatge als veïns del barri de **Rere Cementiri del Poblenou**. La quarta, en homenatge als habitants dels **barris de barraques del Poble-sec**, s'ha posat el 12 d'abril de 2015 al carrer Nou de la Rambla en el mur del CAP Les Hortes. El conjunt de les plaques configuraran una ruta per la història del barraquisme.

Les plaques commemoratives

El conjunt d'elements el formen:

Quatre plaques commemoratives de format gran en punts representatius dels grans conjunts de barris de barraques de la ciutat. Al **litoral**, a la platja del Somorrostro. A **Montjuïc**, a la zona on hi havia grans barris com Can Valero. Al **Carmel**, al cim del turó de la Rovira, on s'han rehabilitat les restes de les barraques i on el Museu d'Història de Barcelona ha creat un espai patrimonial per conèixer el barraquisme a Barcelona. I al lloc on hi havia el barri de **la Perona**, a Sant Martí de Provençals i a la Verneda.

Set plaques que recorden l'emplaçament de nuclis de barraques concrets i significatius a diferents zones de la ciutat: el **Camp de la Bota** i el barri de **Rere Cementiri**, al litoral; el **Poble-sec** i **Can Tunis**, a Montjuïc; el barri de **Raimon Casellas**, a Can Baró; les barraques de **Santa Engràcia**, a la plaça Àngel Pestaña, al barri de la Prosperitat, a Nou Barris, i les de la **Diagonal i Santa Gemma**, a les Corts. Posteriorment s'hi afegiran més plaques per recordar les barraques de l'**Hospital de Sant Pau** i altres punts.

El recorregut pel conjunt de plaques permet conèixer una part del passat recent de la ciutat que havia estat massa temps ignorat, i homenatjar els que van viure a les barraques i van ajudar amb el seu esforç a fer gran Barcelona.

Altres iniciatives sobre la història del barraquisme

L'**espai patrimonial del Turó de la Rovira** (MUHBA) on la rehabilitació de la bateria antiaèria de la Guerra Civil i la consolidació de les restes del barri de barraques que s'hi van construir a partir dels anys quaranta permeten aprofundir en el coneixement del barraquisme a Barcelona. El Museu d'Història de Barcelona ha publicat la guia urbana **Barraques/BCN**, amb un plànol de la situació d'alguns dels principals nuclis de barraques que van existir a la ciutat.

El 2008, el MUHBA va presentar l'exposició **Barraques. La ciutat informal**, resultat de cinc anys de recerca del grup Pas a Pas, i el 2011 es va presentar el llibre **Barraques. La Barcelona informal del segle XX**, editat per Mercè Tatjer i Cristina Larrea i publicat per l'ICUB i l'Ajuntament de Barcelona, que aporta molta informació sobre un tema que s'havia tractat poc. L'any 2012 es va publicar **Barraquisme: la ciutat (im)possible**, obra de Xavi Camino, Òscar Casasayas, Pilar Díaz, Maximiliano Díaz, Cristina Larrea, Flora Muñoz i Mercè Tatjer, publicat per la Generalitat de Catalunya.

Llibres publicats en els darrers anys recullen el testimoni fotogràfic o personal de la vida als barris de barraques. En les dècades precedents, pocs autors havien aprofundit abans en l'estudi sistemàtic del barraquisme a Barcelona. Els llibres de **Josep Maria Huertas** i **Jaume Fabre**, i els de **Francesc Candel** són els més significatius, juntament amb els publicats per assistents socials com **Rosa Domènech** o **Carme Garriga**. El treball documental de fotògrafs i cineastes va ajudar a fer visible una realitat que no es volia veure.

Barri del Somorrostro, c. 1950. Xavier Vallory March

L'any 2003 es va presentar l'exposició **Somorrostro** al Museu d'Història de Catalunya. La revista **Carrer**, de la FAVB, va publicar el dossier "Memòria del barraquisme", en el número 106. I a TV3, amb el reportatge del programa "**30 Minuts**" **Barraques. L'altra ciutat** i el documental **Barraques. La ciutat oblidada**, emès al programa "Sense ficció" es va plantejar la necessitat de

recordar una part esborrada de la història col·lectiva, a partir de la qual van sorgir moviments veïnals que han contribuït a configurar la ciutat actual. Al final del documental una de les protagonistes, Julia Aceituno, va fer la seva petició perquè hi hagués un record públic dels anys del barraquisme:

Julia Aceituno: *“No quieren recordar que aquí estuvo el Somorrostro. Pues estuvo. Y estuvo muchos años, de sufrimiento, de penuria...”*

José Aceituno: *“No, no hay ni un letrero que ponga Somorrostro...”*

Julia Aceituno: *“Nosotros sufrimos mucho, pero al final hemos tenido la recompensa. Pero lo único que echo en falta es que hay carteles que pone: ‘Avenida Icaria’, ‘Bogatell’... ¿Y el Somorrostro, dónde lo han dejado? Porque allí estuvo el Somorrostro. **Quieran o no quieran, estuvo allí el Somorrostro. Yo creo que los que hemos vivido allí nos merecíamos por lo menos que en las placas el Ayuntamiento hubiera puesto ‘Somorrostro’.** Yo voy a escribir una carta al Ayuntamiento y se lo voy a solicitar, que pongan que allí estuvo el Somorrostro. Porque es como un homenaje para todos los que vivimos allí. No ya por nosotros, sino por todos. Porque nos lo merecemos, creo yo.”*

Aquesta demanda és la que ara es comença a fer realitat.

Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona, formada per Mercè Tatjer, Alonso Carnicer, Sara Grimal, Jordi Giró, Custodia Moreno, Oriol Granados, Rafel Usero, Francesc Banús i José Molina, amb l'assessorament de Jaume Fabre, l'Associació de Veïnes i Veïns de Prosperitat i la Coordinadora d'Associacions de Veïns i Entitats de Nou Barris.

Barcelona, 25 d'abril de 2015